

Blauwdruk Geef zang door!

Inspiratie en richtlijnen voor het oprichten van een community zanggroep voor kinderen

Claudia Franzen, projectleider Kinder- en Jeugdkoorzang Koornetwerk Nederland

in samenwerking met:

*Muziekschool Waterland, Purmerend
De Nationale Opera & Ballet, Amsterdam
Limburgse Koorschool, Beek/Maastricht*

Inhoud

1. Blauwdruk Geef Zang Door!... context en achtergronden	3
2. De organisatorische puzzel	6
2.1 Droom, visie en waarden	6
2.2 Puzzelstukken	7
3. Samenwerking 'Laagdrempelig samenzingen'	16
4. Voorbeeldprojecten	18
4.1 Het verhaal van Muziekschool Waterland, Purmerend	18
4.2 Het verhaal van de Limburgse Koorschool, Beek en Maastricht	21
4.3 Het verhaal van de Nationale Opera & Ballet, Amsterdam	25
Bijlage 1: Inspiratielijst	29
Bijlage 2: Fondsenlijst	30

1. Blauwdruk *Geef zang door!...* context en achtergronden

‘Every child is a potential musician, and it is our duty as educators to help them unlock their musical potential. Music belongs to everyone’ – Zoltán Kodály (1882 – 1967)

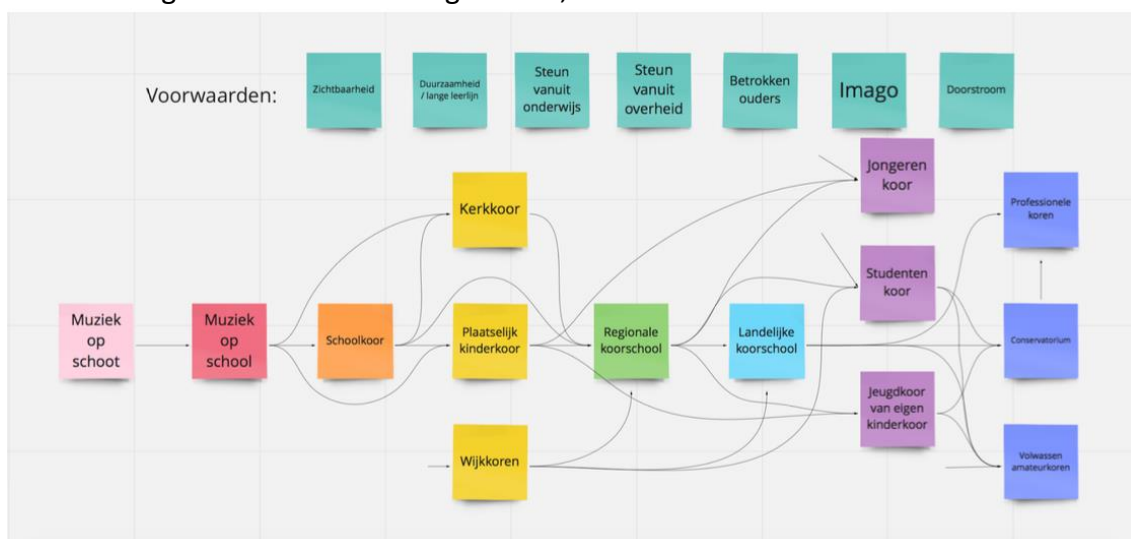
‘Ieder kind is in beginsel een muzikant’, aldus de Hongaarse componist en muziekpedagoog Zoltán Kodály. Gaat het kriebelen als je deze woorden leest? Denk je al een tijdje over het opzetten van een zanggroep voor kinderen? Zing je zelf in een koor en zou je eenzelfde ervaring mee willen geven aan jongere generaties? Dan is deze blauwdruk interessant voor jou!

In deze blauwdruk lees je over de ervaringen en bevindingen van organisaties die in wijken en scholen community zanggroepen hebben opgericht om met kinderen op een laagdrempelige manier te zingen. Deze blauwdruk kan als inspiratie dienen bij het oprichten en organiseren van gelijksoortige zanggroepen voor kinderen, zoals een wijkkoor, schoolkoor, of kangoeroekoor (een koor aangesloten bij een volwassenkoor). Het zijn plekken waar kinderen plezier beleven door samen te zingen.

Claudia Franzen - muziekdocent, dirigent en projectleider Kinder- en Jeugdkoorzang – stelde deze blauwdruk op in opdracht van Koornetwerk Nederland naar aanleiding van het samenwerkingsverband tussen Muziekschool Waterland, de Nationale Opera & Ballet en de Limburgse Koorschool.

Waarom deze blauwdruk?

Uit het Herstel- en Toekomstplan van Koornetwerk Nederland (2022)¹ kwam onder meer naar voren dat de koorsector een betere aansluiting moet vinden bij kinderen en jongeren: daar begint immers de toekomst van de koorsector. In een aanloop naar het Herstel- en Toekomstplan, schreven Alba Roorda Martinez en Silvère van Lieshout vergelijkbare adviezen in het rapport ‘De Jeugd heeft de toekomst’ (2021)², waarin zij bevindingen verzamelden van gesprekken met betrokkenen uit de kinderkoorsector. Ze schetsten onder meer een beeld van de ‘ideaalstructuur’ voor de zingende jeugd. De verschillende onderdelen van de kinder-, jeugd-, en studentenkoorsector en hoe de door- of instroom idealiter eruit zou moeten komen te zien, werd zichtbaar gemaakt. Daarnaast benoemden zij de belangrijkste voorwaarden voor een succesvolle en gezonde kinderkoororganisatie, de woorden in het blauw.

¹ Meer informatie over het Herstel- en Toekomstplan is [hier](#) te vinden.

² [Hier](#) kun je het hele rapport ‘De Jeugd heeft de toekomst’ lezen.

Naar aanleiding van deze twee rapporten werd Irene Willems in april 2023 aangesteld als Kwartiermaker Jeugd. Zij ging in gesprek met betrokkenen uit de kinderkoorsector. In verschillende onlinebijeenkomsten werd het gezamenlijke doel – ‘De Jeugd floreert in Samen Zingen’ - besproken, werden onderwerpen geprioriteerd en werd de doelenpiramide opgesteld.

Deze doelenpiramide laat zien op welke manieren, en op welke momenten in de levensloop, kinderen in aanraking (kunnen) komen met samenzang. Van voorschoolse opvang tot het zingen bij een naschools kinderkoor en van zingen in de klas tot zingen op topniveau in samenwerking met professionele organisaties.

Irene Willems sprak met een aantal experts uit de kinderkoorsector. Daarnaast bracht zij drie organisaties met vergelijkbare ideeën - Muziekschool Waterland in Purmerend, de Nationale Opera & Ballet in Amsterdam en de Limburgse Koor­school in Beek/Maastricht - met elkaar in contact. Want alle drie zetten ze in op zang­groepen waarin op een laagdrempelige manier samen gezongen wordt en waar iedereen, ongeacht sociaal-culturele achtergrond, welkom is. Deze sociaal-emotionele doelstelling sluit aan bij een andere bevinding uit het Herstel- en Toekomstplan. Naar voren kwam dat de koorsector veelzijdig is en beschikt over het potentieel om bruggen te slaan. Maar inclusief handelen en een omgeving waarin alle kinderen, ongeacht hun achtergrond, cultuur of fysieke en mentale mogelijkheden samen kunnen zingen, is in de koorwereld nog niet altijd vanzelfsprekend. Terwijl het wel belangrijk is dat de diversiteit een afspiegeling van de samenleving is zodat iedereen zich welkom voelt.

In de projectplannen van de drie organisaties kwamen deze twee pijlers sterk naar voren. Reden om een samenwerkingsverband aan te gaan waarin uitwisseling van kennis, ideeën en ervaringen bij het oprichten van community zang­groepen voorop stond. Iedere organisatie startte in de afgelopen maanden in de eigen regio een of meer zang­groepen. Hun bevindingen bij de oprichting van deze pilot­groepen zijn te lezen in deze blauwdruk. Het doel is dat andere initiatiefnemers in Nederland vergelijkbare zang­groepen kunnen oprichten zonder dat ze het wiel opnieuw moeten uitvinden.

De blauwdruk is een document in ontwikkeling: alle aanvullende bevindingen uit nieuwe projecten worden eraan toegevoegd. Voor nu zijn met name de bevindingen verzameld van het voortraject en eerder gestarte zanggroepen. Zoals die van Muziekschool Waterland, die al zo'n vijf jaar actief bezig is met het oprichten en organiseren van wijkkoren in het kader van het programma *Watermusic*. Daarover lees je verderop in dit document meer.

We hopen in deze blauwdruk jou, als geïnteresseerde, mee te nemen in het proces en een zo compleet mogelijk overzicht te bieden van alles wat komt kijken bij het oprichten, onderhouden en organiseren van een community zanggroep voor kinderen. Er zijn verschillende vormen van zanggroepen te bedenken. Volg daarin jouw/jullie persoonlijke visie en waarden. Hopelijk kunnen de bevindingen van de drie samenwerkende organisaties dienen ter inspiratie, motivatie en steun, en net dat duwtje in de rug geven om gewoon te gaan starten!

2. De organisatorische puzzel

‘Denk groot, maar start klein.’

Wat komt er allemaal kijken bij het opzetten van een community zanggroep voor kinderen? Wat is een geschikte locatie om te zingen? Hoe bereik ik de doelgroep? Waar vind ik een geschikte dirigent? Hoe financieer ik de repetities en optredens? Allemaal vragen die mogelijk al in je hoofd voorbijkomen als je nadenkt over het opzetten van een zanggroep.

Het liefst zou je natuurlijk een checklist willen afgaan, maar helaas werkt dat in de praktijk toch anders. Elke situatie roept andere vragen op en vereist een eigen benadering. Er zijn gelukkig wel verschillende factoren die voor elke zanggroep overeenkomen en waar je dus rekening mee kan houden.

Om zichtbaar te maken wat er allemaal komt kijken bij het opzetten van een zanggroep, hebben we een organisatorische puzzel opgesteld. Die is geïnspireerd op een soortgelijke puzzel van Annelore Camps in haar boek *Singfluencers*³. Ze schreef het ter voorbereiding op Allez Chanté, een evenement waar honderden zangers bijeenkomen om op een laagdrempelige manier samen te zingen. Voor meer informatie over dit thema is dit boek een aanrader!

Ben je al betrokken bij een grotere culturele organisatie, dan is er misschien al een infrastructuur die je kunt gebruiken. Ben jij de initiatiefnemer en start je vanaf punt nul? Dan kun je aan de hand van deze organisatorische puzzel zelf die infrastructuur gaan opbouwen. Je zult zien dat de puzzel geen chronologisch stappenplan is, maar een overzicht van thema's en onderwerpen. Die staan met elkaar in verbinding met als hoofddoel het opzetten van een community zanggroep voor kinderen. Zo'n stappenplan ziet er voor elke initiatiefnemer anders uit en hangt sterk af van de visie, het droombeeld en de situatie.

Er komt het nodige kijken bij de opzet van een zanggroep. Maar laat dat je er niet van weerhouden om gewoon te starten. Al doende leer je en je kunt steeds bijschaven. Het is verstandig om het volgende adagium voor ogen te houden: ‘Denk groot, maar start klein.’ Bestaande kinderkoren zijn vaak ook op deze manier begonnen en, afhankelijk van hun ambities, mogelijkheden en kansen, uitgegroeid tot florerende organisaties.

2.1 Droom, visie en waarden

Voordat je de puzzel kunt leggen, is het essentieel dat je twee sets van vragen beantwoordt: ze gaan enerzijds over de *droom* achter de oprichting van de zanggroep, en anderzijds over de *visie en de waarden* van de zanggroep. Je moet immers weten wie je wilt zijn.

Droom: hoe zie je de zanggroep voor je, waar wil je naartoe werken, wat is je droombeeld?

Ben je een ouder en wil je graag een zanggroep oprichten voor de kinderen in de wijk? Ben je leerkracht op de basisschool en wil je starten met een schoolkoor? Ben je dirigent en wil je graag met kinderen gaan zingen? Of ben je bestuurslid of zanger bij een volwassenenkoor en

---

³ Meer informatie over het boek en de projecten van Annelore Camps is te vinden op: <https://singfluencers.com>

wil je een jeugdgroep erbij starten, een zogenoemd 'kangoeroekoor'? Elke situatie vraagt om een andere aanpak. Stel jezelf vragen en schets voor jezelf het droombeeld van de zanggroep die je voor ogen hebt.

Visie en Waarden: waarom wil je dit project opstarten en hoe zie je het voor je?

- Waarom wil je deze zanggroep oprichten? Hoe kwam het idee tot stand? Is er een aanleiding voor? Of vind je het gewoon heel belangrijk dat kinderen deze ervaring meekrijgen? Je bent misschien zelf opgegroeid binnen een zangcultuur, of je ziet de kinderen in de omgeving niet meer samen spelen en wil daar verandering in brengen. Er zijn dus diverse beweegredenen voor het opzetten van een zanggroep.
- Welke waarden wil je nastreven? Welke doelgroep wil je bereiken? Wat wil je de kinderen meegeven? Welke ambities heb je voor de zanggroep? Wil je optreden met de zanggroep? Wanneer en waar dan? Stel jezelf deze vragen om erachter te komen in welke vorm je de zanggroep wil oprichten en waar deze zanggroep voor staat.
- Durf groot en *out of the box* te denken. En onthoud: waar een wil is, is een weg.

Als de droom en de visie/waarden helder zijn, kunnen we de puzzelstukken gaan beschouwen.

2.2 Puzzelstukken

In deze paragraaf behandelen we een aantal facetten van de stukken uit de organisatorische puzzel. Het is geen uitputtende opsomming, wel een kapstok om de gedachten te ordenen bij de start van een zanggroep.

Initiatiefnemers: wie heeft de verantwoordelijkheid over het project?

- Wie heeft de verantwoordelijkheid over het project? Ben jijzelf de initiatiefnemer maar heb je geen ervaring in het zingen met kinderen? Of ben je juist de dirigent, maar heb je geen mogelijkheden om de organisatie zelf ter hand te nemen? Zoek dan mensen om mee samen te werken.
- Ga je met iemand samenwerken? Zo ja, met wie? Welke taken kun jijzelf op je nemen en voor welke taken heb je expertise nodig van iemand anders? Bedenk waar jouw kwaliteiten liggen. Organiseer een team met mensen die dezelfde waarden nastreven als jij en maak duidelijke afspraken.

Zangers: wie wil je bereiken met dit project?

- Wie wil je bereiken met dit project? Wie wil je de ervaring om samen te zingen meegeven?
- Welke leeftijd hebben de zangers en wat is hun sociaal-culturele achtergrond?
- Vanaf welke leeftijd kunnen kinderen meezingen? Denk hierbij ook aan het repertoire dat je wil gaan zingen en of dit haalbaar is voor bijvoorbeeld jonge kinderen.
- Wil je dat de kinderen al een bepaalde muzikale bagage meenemen of mag iedereen meedoen? Om drempels te vermijden, is het raadzaam geen stemtesten of audities af te nemen. Geef zangers het vertrouwen dat iedereen met goede begeleiding kan leren zingen en laat het plezier van samen zingen voorop staan. Natuurlijk kun je daarin wel doelen opstellen, een geschikt repertoire samenstellen en een passend optreden vormgeven zodat de zangers op een positieve manier met samenzang in aanraking komen, samen ergens naartoe werken en zich ontwikkelen.
- Hoeveel kinderen heb je nodig om het project te doen slagen? Wat is het minimale aantal waarmee de groep kan starten en wanneer wordt een groep te groot? Mogen kinderen nog op een later moment aansluiten of kies je voor twee momenten in het (school)jaar waarop nieuwe kinderen kunnen starten? De financiën en locatie kunnen hierbij ook een rol spelen.
- Denk ook na over de indeling van de groep, ga je voor homogene of heterogene groepen? En waarom?

Muzikale inhoud: welke muzikale doelen stel je op?

- Ook als het gaat om de muzikale inhoud, is het belangrijk om zoveel mogelijk drempels weg te halen. Ga op zoek naar een repertoire dat aanslaat bij de interesses en ontwikkelingsfase van de groep waarmee je gaat zingen. Zingen met kinderen betekent ook: rekening houden met de ontwikkeling van de kinderstem.
- Beperk je niet tot één bepaald genre, maar kijk wat aanslaat bij de doelgroep. Probeer de doelgroep en jezelf open te laten staan voor nieuwe stijlen. Verleid ze om kennis te maken met andere genres om de muzikale horizon te verbreden. Vraag de kinderen naar welke muziek ze thuis luisteren en haak daar, zeker in het begin, op in. Let wel: veel muziek die ze op de radio of op social media horen, is niet geschreven om door kinderen gezongen te worden. Populaire liedjes zingen kinderen graag mee, maar klinkt het ook goed als ze niet kunnen meezingen met de radio of de muziek op een mobieltje? Denk na over welke muzikale vaardigheden je de kinderen mee wil geven en hoe je hen kunt prikkelen en inspireren. Vooral jonge kinderen hebben nog geen gevormde mening en staan open voor zoveel meer dan wij denken. Sluit aan bij hun belevingswereld, maar verleg deze grens dus ook.

In andere culturen is het veel vanzelfsprekender om bijvoorbeeld thuis samen te zingen. Ga op zoek naar het repertoire dat daar gezongen wordt en deel dit met de andere kinderen in de groep. Verzamel de verhalen achter deze muziek en probeer je in te leven in de culturele achtergronden van de groep. Daarin neem je jouw eigen achtergrond natuurlijk ook mee. Dat is mooi en zorgt voor verrijking en verbinding.

‘Teach music and singing in a way that it is not a torture but a joy for the pupil; instill a thirst for finer music in him, a thirst which will last for a lifetime... often a single experience will open the young soul to music for a whole lifetime. This experience cannot be left to chance; it is the duty of the teacher to provide it.’ – Zoltán Kodály (1882 – 1967)

- Als je nog niet eerder met kinderen gezongen hebt, is het aan te raden om je te verdiepen in de ontwikkeling van de kinderstem. Die is immers nog volop in ontwikkeling en daarmee moet je rekening bij de keuze van het repertoire. Meer hierover vind je in de Inspiratielijst (Bijlage 1).

Pedagogische aanpak: hoe zorg je voor een prettig zangklimaat?

- Veel kinderen zingen al van jongs af aan. Sommigen zingen zelfs eerder dan dat zij gaan praten. Deze natuurlijke drang om te zingen kan het startpunt zijn van jouw zingende groep. Maar hoe zorg je er dan voor dat kinderen sámen gaan zingen en zich verder ontwikkelen? Dat ze er plezier in hebben en de volgende keer terug willen komen?
- Een goed pedagogisch klimaat is de belangrijkste voorwaarde om tot leren te kunnen komen. Met name vanwege het sociaal-pedagogische doel van community zanggroepen – laagdrempelig zijn, voor iedereen – is het dus heel belangrijk om te werken aan een prettig (zang)klimaat. Daarin voelen kinderen zich veilig, heerst er een sfeer van openheid, vrijheid en verbondenheid en worden kinderen begeleid vanuit positief vertrouwen. Dat alles vanuit een organisatie waarin duidelijkheid, doelgerichtheid en autonomie centraal staan.
- De (zang)stem is het natuurlijke instrument van de mens: het opent de ziel en helpt bij het uiten van emoties. Elke zangstem klinkt anders. Soms vinden kinderen het daarom spannend om in een groep te zingen: ‘Help, ik klink anders dan de anderen!’ Juist daarom is het van belang te werken aan een prettig zangklimaat.
- Met name bij de wijk- en schoolkoren, waar kinderen uit kansarme wijken samen zingen, zullen het pedagogisch handelen van de dirigent en de organisatie centrale uitgangspunten zijn. Vooral in het begin vragen ze om extra aandacht.
- Muziek zorgt van nature voor verbinding, maar ook niet-muzikale activiteiten dragen bij aan een prettig zangklimaat, aan de ontwikkeling van het zingen en aan de onderlinge verbinding tussen de kinderen in de groep. Met name bij wijk- en schoolkoren waar kinderen samenkomen voor wie het niet vanzelfsprekend is om muzikales te krijgen – en waarin vaak kwetsbare kinderen meezingen - is het van belang om aandacht te schenken aan de sociale verbinding. Speel kennismakingsspelletjes, drink samen wat voordat je gaat zingen, geef kinderen de ruimte hun verhaal te vertellen laat ze toewerken naar een gezamenlijk doel. Zorg voor een extra reden om een volgende keer weer te willen komen. Creëer samen een community waarin ieder kind zichzelf mag zijn, gezien wordt en verbondenheid voelt met de andere kinderen.

- (Oudere) kinderen denken graag mee over de organisatie van hún zanggroep. De jeugd kan bijvoorbeeld meehelpen bij het organiseren van (niet-)muzikale activiteiten. Zo heeft de Limburgse Koorschool sinds twee jaar een tiener- en jeugdraad.

Didactische aanpak: hoe zorg je voor leerrijke zangbijeenkomsten?

- Hoe ga je de repetities vormgeven? Denk bij de voorbereiding na over de structuur en opbouw van de repetities. Hoeveel repetities heb je ter voorbereiding op het presentatiemoment? Welk repertoire heeft de meeste oefentijd nodig en welke de minste? Hoeveel liedjes zing je per repetitie? Zing je elk lied helemaal door of repeteer je steeds een deel van een lied en ga je dan door naar een ander stuk? Begin je met iets nieuws of juist met iets bekends? Hoe presenteer je het lied aan de groep: met bladmuziek, met tekst of leer je het lied uit het hoofd aan?
- Hoe ziet de opbouw van iedere bijeenkomst eruit? Start bijvoorbeeld met een al eerder geleerd lied en een activiteit waarin je elk kind even kunt 'zien'. Met name bij jonge kinderen is het aan te raden elke keer met eenzelfde activiteit of lied te starten en te eindigen met een *singing game* of ander spel. Zo start en eindig je de repetitie samen op een prettige en ontspannen manier.
- Net als bij een sport wordt bij zingen het lichaam actief ingezet. Hoe ouder de kinderen worden, hoe meer behoeft er is aan het opwarmen van het lichaam en de stem. Bij jonge kinderen kan de warming-up dienen als speelse kennismaking en het ontdekken van wat de stem allemaal kan. Oudere kinderen willen vaak zelf weten hoe de stem werkt en met oefeningen kun je het bereik en techniek van de stem verder ontwikkelen. Het inzingen is een moment van activeren, de neuzen dezelfde kant op krijgen en oefeningen doen om de eigen stem te ontdekken en het bereik verder te ontwikkelen. Maak het speels en levendig, gebruik metaforen om verschillende stemtypen in te zetten. Gebruik spelletjes om kinderen alleen of in kleine groepjes te laten zingen: zo kun je de persoonlijke ontwikkeling in de gaten houden.
- Na de warming-up is er tijd voor het aanleren van nieuw repertoire of het herhalen van gekend repertoire. Denk na over hoelang je met elk materiaal bezig wil zijn, houd rekening met de vaak beperkte concentratiespanne van de kinderen. Jongere kinderen hebben veel bewegingsdrang, koppel daarom bewegingen aan de tekst van het lied. Hierdoor onthouden ze de teksten makkelijker, begrijpen ze de teksten beter en is het lichaam actief. Oudere kinderen willen juist vaak graag meer weten over de achtergrond of betekenis van een lied en willen meer weten over stemtechniek.
- Naast de opbouw van iedere repetitie is het belangrijk om, voorafgaand aan een project of periode, een plan/programma op te stellen waar je in die bepaalde periode aan gaat werken. Maak dan een planning, zorg zo nodig voor de bladmuziek/tekstbladen en plan eventueel repetities met een pianist of bij de concertlocatie in.
- Bij het opstellen van een programma kun je rekening houden met een thema en daar repertoire bij zoeken. Meestal is er een aanleiding voor een presentatiemoment. Dit geeft een kader om passend repertoire bij te zoeken. Daarnaast kun je het belangrijk vinden om te werken aan podiumpresentatie. Houd hier rekening mee in je planning en begin hier waar kan zo vroeg mogelijk mee.

Financiën: hoe ga je het project betalen?

- Je zou er liever niet over nadenken maar elk project kost geld. Er zijn verschillende fondsen en mogelijkheden om een financiële bijdrage te ontvangen voor het uitvoeren van het project.
- Stel een begroting op voordat je een aanvraag indient. Denk aan de vergoedingen voor het artistieke team (inclusief reiskosten), de huur van de repetitie en/of concertlocatie, materialen en instrumenten, promotiemateriaal, kostuums en kleding, eten en drinken, verzekeringen, onvoorziene kosten, etc.
- Als je weet hoeveel het project gaat kosten, is de volgende stap om de opbrengsten op een rij te zetten. Denk aan de kaartverkoop, eventuele contributie (het liefst zo laag mogelijk), vergoedingen van organisaties die de zanggroep inhuren, eventuele giften/sponsorbedragen. Daarnaast zijn er mogelijkheden om geld in te zamelen met bijvoorbeeld een bingo, rommelmarkt, het bakken van koekjes, etc.
- Denk met name in mogelijkheden en vooral ook *out of the box*. Zoek samenwerkingen met andere (muziek)verenigingen en organisaties en verdeel op die manier de kosten.
- Kom je niet uit? Dan zijn er verschillende mogelijkheden om via fondsen subsidies aan te vragen. Er zijn veel lokale, provinciale of landelijke fondsen en regelingen die het belang van muziekonderwijs, cultuuronderwijs, sociale ontwikkeling willen stimuleren.
- Bijlage 2 is een lijst van bekende fondsen waar je als organisatie een aanvraag bij kunt indienen.
- Als je een fonds of subsidieverstrekker vindt, komt er heel wat bij kijken om een aanvraag in te dienen. Hieronder volgen tips om dit goed aan te pakken.
  - Vraag andere organisaties naar hun ervaringen met de geldverstrekker.
  - Kijk naar de specifieke beoordelingscriteria en pas je tekst daarop aan. Zorg dat een beoordelaar eenvoudig terugvindt waar jouw aanvraag op kan 'scoren'.
  - Schrijf niets op wat niet bij je past, alleen maar omdat het geld zou kunnen opleveren. Hou je verhaal authentiek, maar kleur het wel naar de regeling. Als de regeling bijvoorbeeld vooral over expressie gaat dan licht je dat in je verhaal vooral toe. Als het gaat om sociale ontwikkeling, benadruk je dat. Als stemgebruik voorop staat, zet je daarop in. Maar alleen als je daar sowieso al op wilde focussen. Je zet er alleen een extra schijnwerper op.
  - Neem zo mogelijk contact op met de geldverstrekker. Ook al is de regeling helder, het persoonlijk contact waarin je je project kort schetst kan toch leiden tot een betere formulering van de aanvraag. Bovendien kennen ze je dan al een beetje.
  - Straal zelfvertrouwen uit. Ook in je taalgebruik. Niet 'we willen graag dit of dat doen', maar 'we gaan dit of dat doen'. Niet 'aan het einde van het project hopen we (...) te hebben bereikt', maar formuleer je doelen in gerealiseerde termen. Dus: 'Aan het einde van het project hebben we (...) bereikt'. Het is een plan en in een plan is natuurlijk niks zeker, maar het glas is halfvol, niet halfleeg.
  - Hoe concreter, hoe beter. 'We gaan met kinderen zingen, want dat is goed voor ze' is minder krachtig dan 'We gaan drie maanden zingen met een groep van 20 kinderen, daarna hebben ze geleerd om een aantal liedjes goed samen te zingen en kunnen ze dit voor een publiek ten gehore brengen.'
  - Het benoemen van specifieke aantallen kan spannend zijn. Laat het desondanks niet weg, maar benadruk dat het een streven is. Een project laat je ook leren (en verantwoorden) waarom iets wel of niet lukt.

- Laat mensen tegenlezen. Tegenlezers die jouw situatie kennen zijn fijn: zij kunnen zich er goed in verplaatsen. Staan ze wat verder van de materie af? Ook dan kunnen ze waardevolle feedback geven. Dat wat voor jou logisch is, is dat voor hen vaak niet. Dan helpt het dus om er in je aanvraag extra woorden aan te besteden.
- Probeer je eigen inzet heel duidelijk te maken. Jouw organisatie doet er van alles aan om dit project tot stand te brengen en tot een succes te maken. Je komt niet alleen maar 'je handje ophouden'.
- Soms (vaak zelfs) mogen organisatiekosten niet worden opgenomen in je begroting. Ook dan is het goed om te benoemen wat en hoeveel werk je eraan hebt. Als je het wel mag meenemen in de begroting, probeer het zo klein mogelijk te houden en zet vooral in op activiteit-gerelateerde kosten.
- Wees reëel in je begroting, zowel aan de kosten- als aan de opbrengstenkant. Het is niet ongebruikelijk om een beetje ruim te begroten, zeker als er geen post onvoorzien mag worden opgevoerd, maar hou het geloofwaardig.
- Kapitaliseer de kosten. Stel dat je een ruimte gratis mag gebruiken. Benoem deze kosten voor de ruimte dan toch en zeg dat je ook opbrengsten hiervoor hebt. Dan komt het in ieder geval in beeld. Ook bij de inzet van vrijwilligers, bijvoorbeeld het ontwerpen van een flyer, geldt: benoem deze kosten.

Partners: met wie werk je samen? En met wie niet?

Om je project te kunnen starten, heb je een (aantal) partner(s) nodig. Denk aan de directeur van een school of een schoolbestuur, een vereniging (bestaand kinderkoor of volwassenkoor, muziekschool, muziekvereniging etc.), buurtwerkers of een welzijnsorganisatie uit de wijk. Maar denk ook aan ouders of andere geïnteresseerden uit je netwerk. Tip: probeer samen te werken met partners die jouw gewenste doelgroepen al bereiken. Waar kun jij nog een aanvulling zijn voor de kinderkoorsector in jouw regio? Onderzoek welke vormen van samen zingen er al zijn voor kinderen.

Vertel je partners waarom jij het belangrijk vindt dat er in je gemeente, school of bedrijf gezongen wordt. Versmelt jouw motivatie vervolgens met iets wat die potentiële partner ook belangrijk vindt, of niet. Ga op zoek naar de gedeelde doelstelling.

Vrijwilligers: wie gaan je helpen bij de uitvoering en organisatie van het project?

Het komt regelmatig voor dat de organisatie van een koor/zanggroep draait op de expertise en organisatie van de dirigent/muzikaal leider. Het gevaar hiervan is dat het project of de zanggroep uiteenvalt als de dirigent besluit te stoppen of uitvalt. Het is dus goed om mensen om je heen te verzamelen die eenzelfde visie/droombeeld hebben en die met enthousiasme samen de organisatie op zich willen nemen. Daarnaast brengt iedere betrokkene kwaliteiten mee die kunnen bijdragen aan de organisatie van het project.

Hoe groter de organisatie, hoe meer organisatie erbij komt kijken en hoe beter het is om bijvoorbeeld te werken met een algemeen bestuur, dagelijks bestuur en een activiteitenwerkgroep.

Schets vooraf een beeld van de taken die uitgevoerd moeten worden en bedenk hoeveel vrijwilligers je hiervoor nodig hebt.

Denk aan:

- Iedereen warm verwelkomen: zorg voor een prettige ontvangst
- Bijhouden van inschrijvingen
- Het opstellen en verspreiden van een Nieuwsbrief
- Communicatie over optredens, locatie etc.
- Praktische zaken als het kopiëren en uitdelen van liedbundels
- Impact meten: laat vrijwilligers feedback verzamelen door in gesprek te gaan met ouders en kinderen en verzamel zo quotes voor de communicatie
- Stel een vrijwilligerscoördinator aan zoals Muziekschool Waterland in Purmerend dat deed
- Ophalen en thuisbrengen van de zangers, zoals bij B!Musicschool in Amsterdam
- Communicatie naar de zangers toe zoals bij de Limburgse Koorschool in Maastricht/Beek
- Ondersteuning bij uitvoeringen/activiteiten, zoals bij de Limburgse Koorschool in Maastricht/Beek.

Locatie: waar wil je samen zingen?

Waar wil je gaan zingen? Wil je de drempels zoveel mogelijk verlagen, breng het zingen dan zo dicht mogelijk naar de kinderen toe. Tegelijkertijd is het goed om rekening te houden met de akoestiek, toegankelijkheid, capaciteit, beschikbaarheid, technische ondersteuning en huurprijs. Scholen, wijkcentra, culturele centra, buurthuizen, dansscholen, muziekscholen, kerken, zijn locaties waar vaak mogelijkheden zijn om een ruimte voor een klein bedrag te huren.

Communicatie: hoe bereik je de doelgroep die je wil bereiken?

In elke omgeving wonen kinderen die graag zingen. Het is de kunst deze kinderen te bereiken en hen te prikkelen mee te komen doen. Welke kinderen wil je bereiken? Waar zijn ze te vinden? Waar zijn ze in geïnteresseerd?

Zoek een manier waarop je jouw visie en waarden over kan brengen aan de doelgroep die je wil bereiken. Zorg voor een manier van communiceren waarmee ze jouw droombeeld begrijpen. Voor wie is de zanggroep bedoeld? Welke verwachtingen zijn er en hoe kunnen ze meedoen? Wil je dat de kinderen thuis de muziek oefenen of huiswerk maken rondom muziektheorie, en verwacht je actieve participatie van de ouders? Geef dit dan vooraf aan.

Maak je droombeeld visueel aantrekkelijk, maak filmpjes of een inspirerende flyer die verspreid kan worden via social media en de nieuwsbrief van de school.

Wil je een voor jou nieuwe doelgroep aanspreken? Ga op onderzoek in de wijk, praat met scholen en buurtcentra, leer de taal spreken die de doelgroep spreekt. Is er bijvoorbeeld sprake van veel laaggeletterdheid in de wijk? Maak dan een kort, krachtig filmpje waarin met beelden duidelijk wordt wat het project inhoudt.

Welzijnsorganisaties en buurtcentra kunnen je meer vertellen over deze doelgroepen en hebben vaak een goed beeld waar de kinderen wonen en weten vaak de weg om te communiceren met deze doelgroepen.

Kinderen kunnen hierin zelf ook een mooie rol spelen. Storytelling⁴ is een mooie vorm om het droombeeld door kinderen te laten vertellen. In Limburg vond in november 2023 een eerste workshop plaats waarbij kinderen zich deze techniek van presenteren eigen maakten.

Zet mond-tot-mondreclame in en vraag hulp aan de mensen die je al bereikt. Benoem wie je mist en vraag aan de deelnemers om de mensen die zij kennen, mee te brengen. Vraag de deelnemers die je al bereikt, wat zij nodig hebben om anderen te bereiken. Bijvoorbeeld een flyer of een kaart met een zangkalender?

Dirigent en Artistiek Team: wie gaat de zanggroep leiden en bepaalt de artistieke inhoud?

Wie gaat de zangbijeenkomsten muzikaal leiden? Wat is de achtergrond van de zangcoach/dirigent? Ben jijzelf de dirigent, dan is het aan te raden je te verdiepen in de doelgroep waarmee je gaat werken. Laat het repertoire en de bijeenkomsten aansluiten bij het niveau en de behoeften/belevingswereld van deze groep.

Ben jij de initiatiefnemer, maar heb je zelf geen ambitie om de zangbijeenkomsten te leiden? Ga dan op zoek naar een dirigent die affiniteit heeft met zingen en het werken met kinderen.

Vanwege het sociaal-pedagogische karakter van de community zanggroepen is het belangrijk dat de dirigent de groep niet alleen muzikaal kan leiden, maar ook een prettig zangklimaat kan creëren. Hoe meer ervaring de dirigent heeft, hoe meer je dit als initiatiefnemer los kunt laten. Het is belangrijk duidelijk afspraken te maken en elkaars verwachtingen naar elkaar uit te spreken.

Zoek eventueel ervaringsdeskundigen in de buurt om mee te denken over (muzikale) doelen die je wil bereiken. Ga op bezoek bij gelijkgestemde zanggroepen en wissel kennis en ideeën uit. In de Inspiratielijst (Bijlage 1) vind je namen van organisaties die trainingen en bijscholing organiseren over zingen met kinderen.

Andere vakdocenten kunnen ook interessant zijn om te betrekken bij je project. Laat ze deel uitmaken van je artistieke team. Denk aan toneel docenten, regisseurs of dansdocenten. Zij kunnen je begeleiden bij de podiumpresentatie en meedenken over het vormgeven van het project. Een *vocal coach* kan kinderen in kleinere groepjes ondersteunen bij de ontwikkeling van de zangstem.

Het raadzaam een pianist in te huren voor de presentatiemomenten. Zo heeft de dirigent de handen vrij om zich op de kinderen te focussen en de muzikale leiding op zich te nemen. Is er geen budget voor een pianist? Laat de partijen inspelen of zorg voor een karaokeversie waar de kinderen op meezingen, ook dan heeft de dirigent de handen vrij voor ondersteuning.

Planning: wanneer vinden de zangbijeenkomsten plaats en waar werk je naar toe?

Hoe gaat het eerste project eruit zien? Wanneer vinden de zangbijeenkomsten plaats? Wil je toewerken naar een presentatie? Zo ja, wanneer vindt deze plaats en hoeveel tijd is er nodig om dit voor te bereiden met de zanggroep? De antwoorden op deze vragen bepalen wanneer je kunt gaan starten met het eerste project.

---

⁴ Meer informatie over Storytelling is te vinden op de website van Koornetwerk Nederland: <https://koornetwerk.nl>

Je bent altijd klaar om dingen uit te proberen. Start met een project van een aantal weken. Evalueer na afloop zodat je kunt bijsturen voor een vervolg. Denk hierbij ook aan een doel waar je naartoe gaat werken, bijvoorbeeld een optreden in samenwerking met een bestaand kinderkoor of deelname aan een kinderkorenfestival. Of houd na 10 weken bijvoorbeeld een open repetitie voor ouders en families. Denk aan een geschikt tijdstip voor de les/repetitie waarop je zoveel mogelijk zangers kunt bereiken.

Denk goed na over wanneer je in het schooljaar wil starten. September werkt voor jonge kinderen lastiger, omdat ze dan weer even moeten wennen aan naar school gaan (kleuters starten dan vaak net). Na de herfstvakantie zijn kinderen vaak gewend op school. Geef jezelf tijd om het project kenbaar te maken, vraag bij voorbeeld na bij de school wanneer de nieuwsbrieven gedeeld worden en deel daarin het project.

Denk na over de opzet van je zanggroep. Werk je projectmatig? Ga je meteen voor een half of heel schooljaar van start? Projectmatig kan als vluchtig overkomen, maar kan ook een manier zijn om te zien of er animo voor is. Als je hiervoor kiest, denk dan toch na over een eventueel vervolg en over hoe je zorgt voor verduurzaming. Wat doe je dan met de zangers na het project? Het is belangrijk om perspectief te bieden voor kinderen die door willen gaan.

Tegelijkertijd hebben kinderen buiten samen zingen steeds meer keuzemogelijkheden voor verschillende hobby's. De 'concurrentie' is groot en het wordt minder vanzelfsprekend om je te verbinden aan een vereniging voor een heel schooljaar. Projectmatig werken kan de drempel voor kinderen en ouders verlagen deel te nemen, maar kan voor je eigen organisatie veel extra werk opleveren. Dat maakt het lastig een duurzaam programma op te richten. Verwachtingen opstellen en kenbaar maken - en die ook regelmatig uitspreken naar de deelnemers toe - kan hierin een verschil maken.

3. Samenwerking 'Laagdrempelig samenzingen'

Michael Hesselink (Muziekschool Waterland in Purmerend), Ineke Geleijns (De Nationale Opera & Ballet in Amsterdam) en Chris Kuijpers en Claudia Franzen (Limburgse Koorschool in Beek/Maastricht) hebben de afgelopen periode tijdens verschillende bijeenkomsten kennis en ervaringen uitgewisseld rondom het oprichten en organiseren van community zanggroepen in de vorm van wijk- en schoolkoren.

In die samenwerking hebben de drie organisaties een gezamenlijke doelstelling opgesteld:

De samenwerking 'Laagdrempelig samenzingen' heeft als doel het creëren en uitbreiden van een netwerk aan communities voor kinderen van 4 tot 18 jaar, die het plezier van samen zingen als belangrijkste drijfveer hebben en waarbij toegankelijkheid voorop staat.

Uit deze doelstelling stellen de samenwerkende organisaties drie waarden voorop.

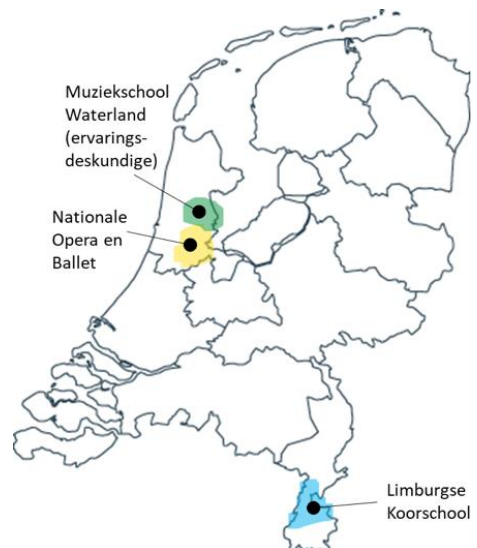
1. Samen zingen maken we laagdrempelig

Elke zanggroep staat voor laagdrempeligheid: er mogen geen belemmeringen zijn om mee te doen:

- in beginsel kan/mag iedereen meedoen ongeacht sociale en muzikale achtergrond
- er mogen geen financiële belemmeringen zijn
- er mogen geen fysieke belemmeringen zijn zodat samen zingen in je wijk of school mogelijk is.

2. Samen zingen is plezier, kwaliteit en ontwikkeling

- Plezier in samen zingen staat voorop
- Daarnaast gaat en staat elke zanggroep 'laagdrempelig zingen' voor:
  - professionaliteit → elke zanggroep krijgt professionele begeleiding/koorleiding en er wordt gewerkt vanuit didactiek, repertoire en lesmethodes die geschikt zijn voor de ontwikkelende kinderstem
  - doelgericht werken
  - een helder perspectief voor zangers op hun ontwikkeling in samen zingen en mogelijke vervolgstappen
  - een sociaal-pedagogische en didactische aanpak die aansluit bij de doelgroep.
- Het streven is om te werken aan een brede(re) culturele ontwikkeling van de (deelnemende) kinderen, o.a. door een brede muziekstijl en door de kinderen in contact te brengen met de uitvoeringspraktijk (bijvoorbeeld concert- of operabezoek).

3. Samen zingen doen we in de vorm van communities

Elke zanggroep heeft het karakter van een community die staat voor meer dan alleen samen zingen:

- we vormen een muzikale familie
- iedereen draagt bij aan saamhorigheid
- we zorgen voor elkaar zorgen en brengen elkaar verder
- diversiteit en inclusie vormen de basis → iedereen kan meedoen, iedereen hoort erbij
- deelname is niet vrijblijvend, vooraf is duidelijk wat er van je verwacht wordt
- ouderbetrokkenheid is belangrijk: vooraf is duidelijkheid wat er van hen verwacht wordt (zowel ondersteuning kind als ondersteuning zanggroep).

4. Voorbeeldprojecten

4.1 Het verhaal van Muziekschool Waterland, Purmerend

Muziekschool Waterland⁵ in Purmerend wil iedereen, van jong tot oud, inspireren om muziek te beoefenen. In alle 64 basisscholen verzorgt Muziekschool Waterland instrumentale lessen. Daarmee komen jaarlijks duizenden kinderen in aanraking met een instrument. Daarnaast vindt Muziekschool Waterland dat muziekeducatie betaalbaar en toegankelijk moet zijn en zorgen voor sociale cohesie en verbinding in de regio. De muziekschool streeft daarom naar een samenhangend pakket van activiteiten, projecten en cursussen met een grote sociale waarde.

Het programma Watermusic

Naast de ambitie kinderen maximaal in staat te stellen zich muzikaal te ontwikkelen, wil de muziekschool met het programma Watermusic bijdragen aan de sociale cohesie in de wijk. Ieder kind is welkom, ongeacht culturele achtergrond, financiële positie van ouders of intelligentieniveau.

In het verleden organiseerde de muziekschool vooral naschoolse cursussen of schoolkoren met kortdurende projecten. Er was weinig structuur en doorgang. Geïnspireerd door het *El Sistema*⁶ programma van Jose Antonio Abreu in Venezuela, is Muziekschool Waterland zo'n vijf jaar geleden het programma Watermusic gestart. Sociale inclusie is een belangrijk uitgangspunt van *El Sistema*: ieder kind is welkom.

In verschillende wijken in Purmerend zijn samenwerkingen ontstaan tussen scholen, de buurt, Clup Welzijn en de muziekschool. Doel is om ouders en kinderen van verschillende achtergronden samen te brengen. Vooral kinderen voor wie het krijgen van kansen niet vanzelfsprekend is, worden gemotiveerd deel te nemen. Daarbij staat het samen zingen en musiceren centraal en wordt er een muzikale familie gevormd. Naast de focus op gelijke kansen, wordt er gewerkt aan het potentieel van de kinderen. Het streven is om kinderen zo te enthousiasmeren dat ze het maximale uit zichzelf halen. Deze gedachte was vernieuwend en sloeg meteen aan bij de scholen en deelnemende partijen.

Kinderen vanaf groep 3 krijgen groepsles op een instrument op maandag en vormen op donderdag samen een koor én orkest. De combinatie van zingen en het bespelen van een instrument in groepsverband, zorgt ervoor dat kinderen sneller leren en de kennis beter beklijft. Deze manier van organiseren maakt *Watermusic* tot een uniek project in Nederland.

⁵ Meer informatie over Muziekschool Waterland is te vinden op: <https://muziekschoolwaterland.nl>

⁶ In [deze TedTalk](#) vertelt oprichter Jose Antonio Abreu meer over *El Sistema* in Venezuela.

Naast de wekelijkse koor- en orkestrepetities van het Watermusic-programma zijn er wijkkoren opgericht in verschillende wijken van Purmerend, Waterland en Wormerland. Op verschillende basisscholen in de wijken zingen kinderen in de leeftijd van groep 1 t/m 4 na schooltijd samen in een wijkkoor. Het is de eerste kennismaking met samenzang en de drempel wordt zo laag mogelijk gelegd om deel te nemen.

Samen met Clup Welzijn en scholen wordt gekeken hoe de kinderen het beste te bereiken zijn en welke manier van werken het beste bij deze doelgroep past. Daarnaast spelen ouders een belangrijke rol bij de wekelijkse repetities, ze helpen o.a. mee tijdens de repetities, schenken limonade in en houden bij wie er wel en niet aanwezig zijn.

Bij de start van het programma *Watermusic* zijn direct plannen gemaakt voor een langere periode. De focus werd gelegd op een duurzame infrastructuur, niet op een projectmatige start. Vanaf het begin was duidelijk dat een deelnemer twee keer per week wordt verwacht. Met een goede motivatie en een enthousiaste benadering, zijn de verwachtingen helder en worden ze begrepen. Er wordt toegewerkt naar verschillende presentatiemomenten in het jaar. Een kerstuitvoering was het eerste optreden.

Het streven is om precies die kinderen te bereiken die van huis uit niet de gelegenheid krijgen in aanraking te komen met muziekeducatie. Maar hoe bereik je die doelgroep? Onderzocht werd waar in Purmerend de sociale ongelijkheid het grootste was. Daarnaast was het belangrijk dat het programma niet alleen voor deze doelgroep opgezet werd, maar dat alle verschillende sociale lagen van de samenleving elkaar zouden ontmoeten en muziek als verbindende rol zou fungeren. Deze mix van verschillende achtergronden stond centraal.

De wijkkoren repeteren wekelijks in de verschillende scholen waar Muziekschool Waterland overdag ook de muzieklessen verzorgt. De contacten met deze scholen zijn stevig waardoor de lijnen kort zijn. Kinderen hoeven niet naar de muziekschool te komen: in plaats daarvan komt de muziek naar de wijken toe. Dankzij bereikbaarheid en toegankelijkheid slaat het programma aan. Inmiddels zijn er zo'n 10 wijkkoren, waarvan drie nieuwe groepen zijn gestart in oktober 2023. Om dit programma financieel te kunnen dragen, is er gepraat met de Gemeente Purmerend. De duidelijke visie en het plan spraken aan waardoor er veel mogelijkheden ontstonden. De combinatie van zingen in een koor, het leren bespelen van een instrument en samenspel in groepen, werd eveneens toegejuicht.

Dankzij de samenwerking met welzijnsorganisaties en het sociale doel van dit programma, kon de muziekschool ook aanspraak maken op niet-onderwijsgerelateerde geldpotjes. Momenteel staat het programma voor de komende jaren op de gemeentelijke begroting. Voor de toekomst is het belangrijk om zichtbaar te blijven en te laten zien wat *Watermusic* teweegbrengt bij de kinderen en hun ouders.

Een volgende stap in de organisatiestructuur is het aanstellen van een combinatiefunctionaris: die werkt zowel voor de welzijnsorganisatie als de muziekschool en kan dieper in de haarvaten van de wijk komen om zo nog meer families te bereiken.

Omdat de muziekschool verschillende medewerkers in dienst heeft, worden de organisatorische taken uitgevoerd door verschillende medewerkers. Elk wijkkoor heeft een vaste dirigent die wekelijks de repetities leidt. Ook is er een coördinator die de vrijwilligers aanstuurt, en een aparte medewerker die het contact met de ouders onderhoudt. Ouders en vrijwilligers helpen veel mee met hand-en-spandiensten om het voor de honderd kinderen allemaal zo goed mogelijk te organiseren.

De succesfactoren van Watermusic

- Bereikbaarheid en toegankelijkheid
- Dichtbij de kinderen zelf
- Duidelijke verwachtingen
- Lage financiële bijdrage (zingen in het koor € 55,- per jaar, bespelen van instrument € 165,- per jaar)
- Toewerken naar voorstellingen
- Regelmatig samenkomen
- Ook niet-muzikale activiteiten organiseren
- Zorg voor een groepsgevoel
- Persoonlijke benadering
- Toekomstperspectief bieden met doorstroommogelijkheden naar het Watermusic orkest en koor.

Boodschap van Michael Hesselink, artistiek leider Muziekschool Waterland

‘Het is van belang een sterke visie te ontwikkelen en deze met trots uit te dragen. Communiceer deze gedachten regelmatig met je deelnemers en blijf bij je verwachtingen en standpunten, ook al ben je in het begin met name blij dát je kan starten. Ook al groeit je programma in omvang: blij aandacht houden voor het kleine en persoonlijke. Wees bereid om zelf als kartrekker het project aan te zwengelen, deze drive is nodig. Denk groot, start klein.’

4.2 Het verhaal van de Limburgse Koorschool, Beek/Maastricht

Sinds 1981 heeft de Limburgse Koorschool⁷ als doel om kinderen op te leiden in koorzang en het plezier van zingen te laten beleven. Kinderen in de leeftijd van 4 t/m 18 jaar komen wekelijks samen vanuit diverse plaatsen in Limburg naar Beek om met elkaar te zingen.

In 2014 ontstond een nauwe samenwerking met Opera Zuid en sindsdien worden er verschillende projecten georganiseerd waarbij muziektheater centraal staat. In 2023 is een dependance geopend in het Heuvelland. De koorschool telt nu zo'n 70 leden.

Het artistieke team bestaat uit artistiek leider/dirigent Claudia Franzen, assistent-dirigent/docent koorscholing Anna Peelen en muziekdocent Ghislaine Mommer.

De Limburgse Koorschool wil een instelling zijn waar kinderen kunnen experimenteren, groeien en bloeien in samenzang. De koorschool wil zoveel mogelijk kinderen, uit alle lagen van de bevolking in Limburg, op enig moment in aanraking laten komen met samenzang en alles wat daarbij komt kijken. Zoals het ontdekken van je stem en lichaam, podiumpresentatie, samenwerking, zelfontplooiing, muzikale ontwikkeling en het vormen van een community.

Het gedachtegoed van de koorschool is gebaseerd op de filosofie van de Hongaarse componist Zoltán Kodály: ervaren van muziek op een holistische wijze, via beweging en zang, naar het begrijpen, lezen en waarderen van muziek. De kinderen ervaren zoveel mogelijk actief hoe het is om samen muziek te maken, samen je talenten te ontwikkelen en je te verhouden binnen een groep. Daarnaast worden de kinderen meegenomen in het begrijpen van de muzikale taal en worden ze voorbereid om zelfstandig deze taal te kunnen lezen. Zo wordt het plezier in muziek vergroot. Relatieve solmisatie, handgebaren en ritmetaal zijn de tools die worden gebruikt om het leren lezen en schrijven van muziek mogelijk te maken.

De koorschool kent twee primaire doelstellingen: talentontwikkeling en participatie. In de meest enge zin vormt de koorschool een opleiding van jong muzikalent. Vanaf de basis ontdekken kinderen hun eerste muziekplezier en groeien zij door: via kinderkoren van verschillende niveaus tot en met koorscholing die hen bewust bekwaam maakt in het lezen en begrijpen van muziek. Podiumervaringen zijn een belangrijk onderdeel van deze doorlopende leerlijn. Van 'klein publiek' tot grote theaterpodia en concoursen in binnen- en buitenland, in samenwerking met professionele gezelschappen en orkesten. Die ervaringen zijn zowel een doel als een middel: kinderen willen maar al te graag optreden en ergens naar toe werken en leren daar tegelijkertijd erg veel van.

⁷ Meer informatie over de Limburgse Koorschool is te vinden op: <https://www.limburgsekoorschool.nl>

In een ruimere context zet de koorschool zich in voor sociaal-maatschappelijke verbreding. Hoewel ieder kind welkom is om lid te worden van de koorschool - ongeacht culturele en muzikale achtergrond, en zonder stemtest of auditie - zien we dat de kinderen die de koorschool zelf weten te vinden, vanuit eenzelfde milieu komen. Vaak zijn de ouders van de kinderen hoger opgeleid en hebben ze zelf de nodige muzikale bagage.

Natuurlijk zijn deze kinderen van harte welkom, maar de koorschool wil een plek bieden voor *ieder* kind dat graag wil zingen ongeacht het milieu waaruit het afkomstig is. Daarom zet de koorschool de laatste jaren in op kortdurende projecten waarbij inclusie en diversiteit centraal staan. De koorschool wil een plek bieden voor kinderen die vanuit hun omgeving niet gestimuleerd worden om aan muziek of zang deel te nemen of die daar de middelen niet voor hebben. Het kan ook gaan om kinderen die 'van binnen kwetsbaar' zijn. Voor hen worden andersoortige en laagdrempelige activiteiten georganiseerd om hen te laten deelnemen, zoals zang- en speldagen, activiteitenworkshops en participatieprojecten.

Joehoe Zang- en Speldagen

In 2020 was de eerste editie van Joehoe, de Zang- en Speldagen. Het was een zangkamp zonder overnachtingen, ontstaan vanuit de mogelijkheden tijdens de coronapandemie. Al langere tijd speelde het idee om in de zomer een zangkamp te organiseren, en nu was het moment daar. In de zomer van 2024 vindt de 5e editie plaats. Vier dagen lang gaan 35 tot 40 kinderen samen in de weer met verschillende kunstdisciplines, begeleid door professionals. Het zingen staat natuurlijk centraal. Er wordt toegewerkt naar een eindpresentatie op de laatste dag. Elke editie kent een thema. Afgelopen jaar was dit het verhaal van Hindemith's kinderopera Wij Bouwen Een Stad.

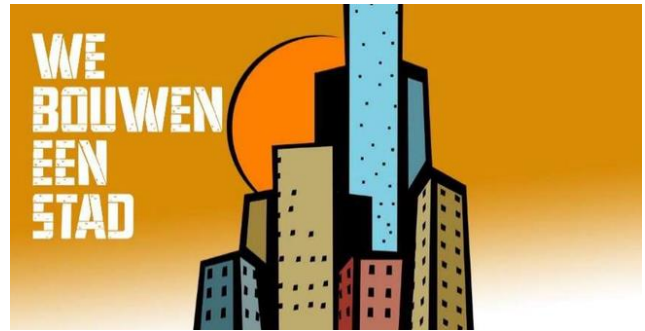

Bij Joehoe is ieder kind welkom, ongeacht sociaal-culturele achtergrond. Het onbevangen en speelse karakter van het evenement zorgt ervoor dat kinderen vaker mee willen doen en dat ook meer kwetsbare kinderen even lekker zorgeloos zichzelf mogen zijn. Er wordt gewerkt met een vrijwillige bijdrage, de meeste kosten worden gedekt door subsidies die elk jaar opnieuw aangevraagd moeten worden. Dit wordt ieder jaar lastiger:

sommige subsidies vragen steeds weer om nieuwe elementen voor het project. Daarom zoekt de koorschool naar een duurzamere oplossing voor de kosten zodat Joehoe een vast onderdeel kan worden van de activiteiten van de koorschool. Een *aftermovie* van het afgelopen jaar is [hier terug te zien](#).

We Bouwen Een Stad

In 2018 voerde de koorschool voor het eerst de kinderopera *Wir Bauen Eine Neue Stadt* op. Dit werk van Paul Hindemith werd uitgevoerd met Nederlandse vertalingen van Geurt Franzen. De kinderopera vertelt het verhaal over een groep kinderen die een stad gaat bouwen waarin alleen kinderen de baas zijn. Het verhaal leent zich prima om er veel input van de kinderen zelf aan toe te voegen. Tijdens de productie bouwden de kinderen letterlijk in het klein op het podium een eigen stad, verzorgden zij eigen optredens in het theater van de stad en zongen zij alle liederen. Dit project smaakte naar meer...

In augustus 2023 werd de kinderopera daarom weer uit de kast gehaald. Dankzij subsidies van Provincie Limburg en Gemeente Maastricht (met name gericht op het sociale domein) kon het project in drie fases worden uitgevoerd om zoveel mogelijk kinderen actief en passief deel te laten nemen.

Fase 1: Tijdens de Joehoe Zang- en Speldagen werd in vier dagen tijd met behulp van toneel-, beeldend-, en muziekdocenten de stad in elkaar gezet. De presentatie is hier terug te zien: <https://youtu.be/uq1tYRvF-sPI?si=MT4fKZBgvnwLT6kj>

Fase 2: In november 2023 werden zo'n 30 projectleden in vier weekenddagen klaargestoomd om een eigen voorstelling uit te voeren, het kinderkoor van de koorschool zong mee ter ondersteuning.

Fase 3 vindt plaats in het voorjaar van 2024 met op 7 april de eindpresentatie in Theater aan het Vrijthof in Maastricht in kader van de Kindermuziekweek. Deze keer zullen zo'n 25 projectkinderen toneel, decor en zangworkshops volgen en samen een theatervoorstelling in elkaar gaan zetten. Het kinderkoor van de koorschool zingt weer mee ter ondersteuning en de muzikale begeleiding wordt verzorgd door het Ensemble Zuiderwind.

De komende maanden zullen er ook op scholenprojecten uitgevoerd worden rondom dit thema. In het kader van de Rijke Schooldag op Kindcentrum Manjefiek in Maastricht wordt een project georganiseerd van 5 naschoolse lessen en wordt in het klein de voorstelling samengebouwd met de kinderen. In samenwerking met IMC Basis vindt eenzelfde project in groep 8 van basisschool Eikenderveld in Heerlen plaats. Beide scholen staan in kansarme wijken waar het niet vanzelfsprekend is om met cultuureducatie in aanraking te komen.

Dependance Heuvelland

Zuid-Limburg kende vroeger heel wat gerenommeerde kinderkoren die vaak tot ver buiten de provinciegrenzen bekendheid genoten. Helaas zijn veel kinderkoren de afgelopen jaren verdwenen in veel dorpen, vooral daar waar basisscholen gesloten zijn. In januari 2023 ontstond het idee om een dependance te openen in het Heuvelland. Onder leiding van zangeres en muziekdocent Ghislaine Mommer werd een groep gestart met kinderen in de leeftijd van 5 tot en met 8 jaar. Het eerste project bestond

uit tien repetities en twee gezamenlijke presentatiemomenten met de andere koren van de Limburgse Koorschool in Maastricht en Aken. Veel van deze kinderen wilden doorgaan met zingen, waardoor er een tweede project van tien weken werd georganiseerd. En nu, een jaar later, vormen deze en nieuwe kinderen het kinderkoor CantiCollis. Het treedt regelmatig op, zowel alleen als samen met andere koren in het zuiden van Limburg.

Er is veel overleg tussen de dirigenten. Er wordt eenzelfde repertoire gezongen en ook de kinderen in Heuvelland krijgen les vanuit het gedachtegoed van het Kodály Concept.

Joehoe Zing je mee? – Schoolkoor Kindcentrum Manjefiek

In kader van de subsidie Rijke Schooldag is Kindcentrum Manjefiek in Maastricht in september 2023 gestart met het organiseren van rijke culturele en sportieve naschoolse activiteiten die aansluiten op de schooldag. Het idee ontstond om een schoolkoor op te richten voor kinderen uit groep 3 t/m 6. Eind februari 2024 zal de eerste zangbijeenkomst plaatsvinden, aansluitend op de schooldag onder leiding van muziekdocent Anna Peelen. In april wordt een gezamenlijke repetitie gepland met de kinderkoren CantiCollis en Canticollo zodat er een verbinding ontstaat tussen de koorschool en het schoolkoor. Zo kunnen de kinderen ervaren hoe het is om met nog meer kinderen samen te zingen. Een deel van het liedrepertoire zal samen gezongen worden door alle kinderen en daarnaast zullen alle groepen liederen aan elkaar laten horen.

Joehoe Zing je mee? – Zangproject Venlo

In december vonden de eerste gesprekken plaats over een samenwerking met CO Cultuur Ontwikkelaar in Venlo, twee lokale zangdocenten en de koorschool. Het plan rees om in het voorjaar van 2024 een zangproject te organiseren voor kinderen in de leeftijd van 10 t/m 18 jaar met een vergelijkbare opzet als de Joehoe Zang- en Speldagen. De Venlose zangdocenten zullen begeleid worden in de voorbereidingen met een methodische aanpak door Claudia Franzen en Anna Peelen.

Joehoe – Zangclubs in Limburg

In het najaar van 2023 zijn vier Limburgse kinder- en jeugd koren, waaronder de Limburgse Koorschool, een samenwerkingsverband gestart. Deze vier partijen gaan zich - ondersteund door Stichting Klankkleur en VNK-Limburg – sterk maken voor kinder- en jeugdzang in Limburg. Naast onderlinge uitwisseling van ervaringen en kennis, denken ze na over oplossingen om de zangcultuur in Limburg nieuw leven in te blazen.

Tijdens de bijeenkomsten is gesproken over de plannen om komend half jaar vijf zangclubs (wijk-, school-, of kangoeroekoren) in Limburg te starten. Initiatiefnemers kunnen hiervoor een startbudget ontvangen en een trainingstraject volgen dat bestaat uit twee

voorbereidende workshops in mei/juni 2024. Die zijn gericht op het zingen met kinderen en het organiseren van een nieuwe zanggroep. In september 2024 zullen de zanggroepen van start gaan en samenkomen tijdens het Klankkleur Festival Junior op 3 november 2024. De zanggroepleiders worden gedurende deze periode (online) begeleid door ervaren dirigenten en zullen onderling via (online) bijeenkomsten in contact gebracht worden met het oog op de overdracht van kennis en ervaring.

4.3 Het verhaal van de Nationale Opera en Ballet, Amsterdam

Als één van de grootste cultuurinstellingen die ons land rijk is wil Nationale Opera & Ballet⁸ het leven van zoveel mogelijk mensen verrijken met de verwondering, schoonheid en betekenis van opera en ballet. Dat doet zij door zang, dans, muziek, spel, taal, techniek en vormgeving samen te brengen in de 'live' vertolking van menselijke emoties. De organisatie wil bezoekers een emotionele, intellectuele zintuiglijke ervaring bieden die het alledaagse overstijgt en die zowel het hart als het hoofd raakt.

Het educatieve werk vanuit De Nationale Opera (NO&B) is gestoeld op een veelvoud aan projecten die te maken hebben met zingen en kinderen. Zo organiseert de educatieafdeling jaarlijks het **Kinderkorenfestival** in de grote zaal. Op woensdagmiddagen en in een projectweek (voorjaar) is er het **Operahelden** kinderkoor. Hierbij zijn alle kinderen welkom die graag zingen en theater willen maken, ongeacht voor kennis en ervaring.

Zingen met kinderen op jonge leeftijd is wat NO&B betreft een wezenlijk onderdeel van de ontwikkeling van een kind. Via projecten op school probeert NO&B hiertoe het onderwijs (ook op muziekscholen) te verrijken, te ondersteunen en te faciliteren. Projecten worden georganiseerd voor het onderwijs in de klas, zowel voor PO als SO, MBO en VO. Daarnaast zijn er losse workshops en schoolmatineeën zodat docenten hun leerlingen kunnen laten kennismaken met de kunstvorm opera vanaf het allereerste leerjaar.

---

⁸ Meer informatie over De Nationale Opera & Ballet is te vinden op: <https://www.operaballet.nl>

Naast bovenstaand aanbod zet de afdeling Educatie, Participatie en Programmering zich in voor een brede maatschappelijke doelgroep. Het opzetten van een pilot in de wijk Zuidoost (zie hieronder) is een eerste aanzet tot het aanbieden van projecten in wijken in Amsterdam waar bewoners (maar ook schoolklassen) niet vanzelfsprekend naar het centrum komen voor voorstellingen, repetities of workshops.

De afdeling wil ook in deze wijken kansen bieden aan kinderen (en volwassenen) om met elkaar te ervaren wat de kracht is van samen zingen. De verbinding die ontstaat binnen koren is groot. Daarom leveren wijkkoren een belangrijke bijdrage aan de sociale cohesie binnen wijken in Amsterdam.

Het is de bedoeling dat, net als in Amsterdam Zuidoost, in de wijken ook een koor opgezet gaat worden voor volwassenen.

Southeast Community Choir (Young)

Afgelopen november is in samenwerking met B!Musicschool het *Southeast Community Choir* in Amsterdam Zuidoost opgericht. In Amsterdam Zuidoost (een wijk die even groot is als de hele gemeente Nijmegen!) wonen veel mensen die opgegroeid zijn met zingen. De wijk kent bijvoorbeeld een sterke gospeltraditie vanuit de kerk, maar ook van daarbuiten.

B!Musicschool is, onder de bezielende leiding van Ellen Alvares, al meerdere jaren actief in de wijk. Deze muziekschool startte vanuit zingen (ZO!Gospel, Wazzup Singers, Gospel Festival) en heeft een grote kennis opgebouwd van de bewoners in de wijk van alle leeftijden.

De samenwerking met B!Musicschool is van groot belang geweest voor het opzetten van deze pilot. De muziekschool onderhoudt op zeer persoonlijke manier contact met kinderen en families die naar de lessen komen, en speelde daarom een grote rol bij het bereiken van de doelgroep: kinderen en volwassenen die graag willen zingen.

Er zijn drie groepen opgericht, een groep voor kinderen in de leeftijd van 6 t/m 9 jaar, een groep voor 10 t/m 13 jaar en een groep voor 18+. Het repertoire bestaat uit gospel, popmuziek, maar ook uit klassieke muziek, canons en nieuwe composities. Voor de periode maart t/m mei is bovendien het Kinderkorenlied gecomponeerd door Anne Maartje Lemereis, de componiste des vaderlands, op tekst van Job Greuters. Thema van dit lied is 'het vlindereffect' en het zet de kinderen aan tot nadenken over het effect van een - op het eerste gezicht kleine - handeling: die kan leiden tot een grote beweging.

Dirigent van de kinderkoren is Floor van der Sluis. Zij werkt samen met een begeleider

vanuit de muziekschool en zingt wekelijks met de kinderen. Die worden door vrijwilligers via B!Musicschool opgehaald van school en na afloop naar huis gebracht, zodat de drempel om wekelijks te komen laag is. Deelname aan de koren is voor de deelnemers gratis.

Het *Community Choir Southeast Young* repeteert sinds november 2023, en gaat zich voorbereiden op deelname aan het jaarlijks Kinderkorenfestival bij NO&B op 26 mei. Daarna wordt er toegewerkt naar een gezamenlijke eindpresentatie in de wijk en in het centrum bij NO&B op 24 juni.

Het faciliteren van kooroptredens vindt NO&B van groot belang. Zo ontstaat een groot gevoel van verantwoordelijkheid voor het koor en voor elkaar. Het plezier van een optreden op het grote podium bij Nationale Opera en Ballet geeft een boost aan het plezier van de koorleden. Niet in het minst omdat er zo'n 250 à 300 kinderen op het podium staan die dezelfde compositie zingen.

Er zijn al gesprekken over nieuwe mogelijkheden om op te treden in volgende seizoenen. Het Kinderkorenfestival is een jaarlijks terugkerende mogelijkheid voor de kinderen, en ook voor Amsterdam 750 is een eerste aanzet gemaakt om mee te doen met wijkkoren aan een groter project vanuit deze samenwerking tussen NO&B en B!Musicschool.

Community Choir Noord

Momenteel zijn de eerste verkennende gesprekken gaande voor het opzetten van een wijkkoor in de wijk Noord. Samenwerkingspartners zijn de openbare lagere school Elzenhagen en Muziekschool Amsterdam Noord. We voeren ook gesprekken met partners die op sociaal gebied de wijk goed kennen, en hopen in het voorjaar 2024 met de eerste repetities te kunnen starten.

De succesfactoren bij NO&B

- Bereikbaarheid en toegankelijkheid, zowel financieel als sociaal
- Toewerken naar voorstellingen
- Regelmatige samenkomst
- Zorgen voor een groepsgevoel
- Persoonlijke benadering
- Onderdeel zijn van een groter geheel
- Professionaliteit van de aanpak
- Repertoire afgeleid uit stijlen die de kinderen goed kennen (gospel, ritme)
- Financiële ondersteuning door fonds *Baileys Beads*.

Boodschap van Ineke Geleijns, programmamaker educatie opera

'Met name in een metropool als Amsterdam hebben wijken een eigen smoel, zijn er vaak veel bewoners met een gedeelde afkomst, en hebben de wijken hun eigen sfeer, mede bepaald door de kleurrijke en gevarieerde culturen die er vertegenwoordigd zijn. Een partner die de wijk goed kent, is van grote toegevoegde waarde. Zowel voor het bereiken van deelnemers, als voor het mede bepalen van werkwijze en beleid.

Waar we bijvoorbeeld in Zuid-Oost nog aan willen bouwen, is het contact met de ouders en daarmee het scheppen van een familiale sfeer binnen het koor. Omdat de ouders op

repetitiedagen niet aanwezig zijn, valt er nog winst te behalen in het contact en de verbinding met de families. Mede om die reden is er in de samenwerking met B!Musicschool ook een koor voor volwassenen opgericht. Dit koor zingt op projectbasis en zal in het voorjaar van 2024 twee keer een optreden verzorgen waar ook de kinderen voor worden uitgenodigd.

Aan alle nieuw op te zetten zanggroepen zou ik willen zeggen: jullie zijn van harte welkom om deel te nemen aan het jaarlijkse Kinderkorenfestival! Het staat open voor alle kinderkoren in Nederland.'